

BIBLIOTHEEK EN ACTIEF BURGERSCHAP

Vraagstukken, voorwaarden en acties

Kiza Magendane, fellow 'Burgerschap en Bibliotheek' bij BiSC Utrecht

DOEL EN CONTEXT

Deze 'four-pager' presenteert overkoepelende vraagstukken, randvoorwaarden en actiepunten voor bibliotheken die actief burgerschap willen stimuleren. Het is een synthese van diverse inzichten afkomstig uit het BiSC-fellowship 'Burgerschap en bibliotheek'. Er zijn meerdere invullingen van burgerschap, maar deze publicatie legt de nadruk op *actief burgerschap*. Dit is een invulling van burgerschap waarbij individuen en groepen aan de slag gaan met het aanpakken van gedeelde uitdagingen. Uit de verkenning van het BiSC-fellowship blijkt dat bibliotheken burgers met de juiste kennis, het juiste netwerk en de juiste middelen kunnen ondersteunen om positieve verandering te realiseren.

De vier rollen van de bibliotheek

Deze notitie bouwt voort op [de longread 'Democratisch burgerschap in de Bibliotheek'](#) die BISC en Bibliotheek Utrecht eerder publiceerden. Daarin zijn vier rollen voor de bibliotheek geïdentificeerd ter bevordering van burgerschap. De bibliotheek fungeert als:

- Bron van informatie over maatschappelijke vraagstukken;
- Podium en verbindend platform;
- Oefenplaats voor democratisch burgerschap;
- Gids en ondersteuning in zelforganisatie.

Overkoepelende issues, randvoorwaarden en actiepunten

In deze notitie nemen we genoemde vier rollen als uitgangspunt en zoomen we in op specifieke vraagstukken, randvoorwaarden en actiepunten voor bibliotheken die actief burgerschap willen stimuleren. De overkoepelende vraagstukken bespreken verschillende visies en discussiepunten die in het bibliotheekveld leven over de rol van de bibliotheek in het stimuleren van actief burgerschap.

De randvoorwaarden stellen condities voor bibliotheken die actief burgerschap willen stimuleren.

De actielijst biedt een handelingsperspectief en vervolgstappen om als bibliotheekgemeenschap met actief burgerschap praktisch aan de slag te gaan. Zowel de drie overkoepelende vraagstukken als de daaraan verbonden randvoorwaarden zijn niet compleet. Hetzelfde geldt voor de actielijst. Deze worden in de komende tijd aangevuld met nieuwe inzichten, politieke ontwikkelingen en de input van diverse experts zowel binnen als buiten de bibliotheeksector.

1. DRIE OVERKOEPELENDE ISSUES

Vraagstuk 1 - Waartoe is de bibliotheek op aarde?

De transitie naar een maatschappelijke bibliotheek wordt breed gedragen. Tegelijkertijd brengt het de vraag met zich mee of bibliotheken hun takenpakket eindeloos kunnen uitbreiden. Het risico bestaat dat de bibliotheek een uitvoeringsorgaan wordt voor de overheid en het bedrijfsleven, ten koste van haar traditionele rol (informatievoorziening en vorming). Er is een diversiteit aan visies over de rol van de bibliotheek. Een traditionalistische visie stelt dat de bibliotheek zich tot informatievoorziening en het overbrengen van vaardigheden moet beperken. Een nieuwe leer, meer *community* georiënteerd, stelt dat de bibliotheek zich juist nadrukkelijk midden in de samenleving moet bevinden.

Als het gaat om actief burgerschap rijst de vraag of de bibliotheek hiermee aan de slag kan als dit niet expliciet is meegenomen in beleidskaders. Er is een argument te bedenken waarbij de bibliotheek bestaande kaders inzet om met actief burgerschap aan de slag te gaan. Tegelijkertijd kan het expliciteren van deze taakomschrijving bibliotheken helpen om de collectieve slagkracht van de gemeenschap te versterken, voorbij individuele zelfredzaamheid.

Vraagstuk 2 - Van wie is de publieke ruimte en kan de bibliotheek kloven dichten?

De bibliotheek is een belangrijke ontmoetingsplaats, een "tussenruimte" of "derde ruimte," waar diverse gemeenschappen samenkomen. In tegenstelling tot talkshows en sociale media, biedt de bibliotheek een veilige setting waar burgers constructieve, genuanceerde gesprekken kunnen voeren, voorbij extremen. Het is echter de vraag wat de bibliotheek kan doen om kloven te dichten tussen mensen en groepen die langs elkaar heen praten, en niet meer in staat zijn om elkaar als medeburger te zien. Er is een brede interesse en behoefte om mensen uit verschillende bubbels te verbinden, maar tegelijkertijd erkennen bibliotheken dat dit een onbekend terrein is.

Vraagstuk 3 - Zou de bibliotheek lokale gemeenschappen en lokale tegenmacht moeten faciliteren?

De bibliotheek wordt gezien als een coach van maatschappelijke verandering. Een coach die groepen burgers kan ondersteunen in zelforganisatie. Tegelijkertijd fungeert de bibliotheek als bruggenbouwer tussen burgers, systeempartijen en machthebbers. Het is echter de vraag of de rol van de bibliotheek ophoudt bij het faciliteren en het verbinden. Kan de bibliotheek burgers helpen om oplossingen te vinden voor hun gedeelde problemen, zonder de verantwoordelijke systeempartijen en machthebbers actief te bewegen? Hoe kunnen de bibliotheken zich tegen schijnparticipatie wapenen, zodat de zorgen van burgers daadwerkelijk worden meegenomen en vertaald in beleid?

Het concept van collectieve weerbaarheid draait om de gezamenlijke mobilisatie van mensen om aandacht te vragen voor hun gedeelde vraagstukken. Moet de bibliotheek vanuit het idee van neutraliteit (of onpartijdigheid) zich op afstand houden, of juist [aan community building en community organizing moeten doen?](#)

2. Randvoorwaarden

Voorwaarde 1 - Effectieve communicatie en zichtbaarheid

De bibliotheek kan actiever communiceren over haar maatschappelijke rol, waarbij de focus verder reikt dan het enkel leveren van boeken en het ontwikkelen van basisvaardigheid. Dit vereist een duidelijke boodschap die breder wordt uitgedragen in de gemeenschap. Prominente zichtbaarheid van bibliotheekbestuurders en medewerkers als ambassadeurs in steden, wijken en dorpen is essentieel om de bibliotheek te positioneren als een faciliterende en bemiddelende instantie.

Voorwaarde 2 - Inrichting van de bibliotheek en investeren in capaciteit

De bibliotheek moet een inclusieve omgeving creëren waar alle burgers, ongeacht hun achtergrond, zich welkom voelen. Investerings in *community librarians* of het bevorderen van een 'community librarian'-mentaliteit onder alle medewerkers zijn noodzakelijk. Tevens dient de bibliotheek te investeren in vaardigheden en methoden om burgers in staat te stellen elkaar te ontmoeten voorbij hun eigen belevingswereld.

Voorwaarde 3 - Financiering en middelen

Het beschikbaar stellen van voldoende middelen en capaciteit om programma's over burgerschap te faciliteren is cruciaal. Hierbij dienen zowel de ambitie en visie van bibliotheekbestuurders als lokale financiële contexten in overweging te worden genomen. Bibliotheken met beperkte middelen en een groot takenpakket hebben weinig ruimte voor experimentele programma's. Ook helpt het als er wetgeving komt die een duurzame financiering faciliteert, in plaats van incidentele budgetten. Daarnaast is de diversifiëring van geldstromen cruciaal, zodat bibliotheken niet uitsluitend vanuit cultuur gesubsidieerd worden.

Voorwaarde 4 - Samenwerking en doelgroep betrekken

De samenwerking met lokale partners - zoals welzijn- en onderwijsinstellingen - helpt bibliotheken om recht te doen aan de lokale behoeftes. Het is ook belangrijk om kennis uit te wisselen, omdat andere maatschappelijke actoren zich buigen over de vraag hoe ze actief burgerschap kunnen stimuleren. Als laatste dienen bibliotheken hun doelgroepen te betrekken bij de ontwikkeling van programma's. Het concept van 'ownership' staat daarbij centraal. De bibliotheek fungeert als facilitator, en gemeenschappen leggen de basis voor het ontwikkelen van programma's.

3. Actielijst

Naast de besproken overkoepelende vraagstukken en gestelde voorwaarden biedt onderstaande actielijst houvast voor bibliotheken die met actief burgerschap aan de slag willen. De actielijst is gebaseerd op drie pijlers: samen denken, samen schrijven, en samen handelen.

Samen denken:

- *Voortzetting van de BISC-fellowship en soortgelijke initiatieven* om inzichten en perspectieven te verzamelen, zowel binnen als buiten de bibliotheeksector. Dit fellowship kan sectorbreed gedragen worden; breder dan door BiSC alleen.
- *Blijven faciliteren van sectorbrede gesprekken*, zoals podcasts, rondetafelconferenties en informele bijeenkomsten, om een breed scala aan visies op te nemen over de rol van de bibliotheek in het stimuleren van actief burgerschap.

Samen schrijven:

- *Manifest: de bibliotheeksector schrijft een gezamenlijk manifest* waarin ze haar eigen visie geeft over hoe je actief burgerschap kan stimuleren. Tevens maakt de sector duidelijk hoe deze visie een vertaalslag kan krijgen in beleidskaders (het covenant, en de netwerkagenda). Het manifest kan gericht worden aan formerende politieke partijen, en aan lokale bestuurders.

Samen handelen:

- *Streef naar de uitbreiding en opschaling van experimentele programma's*, zoals plekberaden, *citizen science-initiatieven*, en andere innovatieve projecten die actief burgerschap stimuleren. Deze projecten kunnen als voorbeeld dienen en worden geïntegreerd in de reguliere dienstverlening.
- *Blijf samenwerken met andere partners en organisaties* om kennis en ervaringen te delen met betrekking tot actief burgerschap. Met name de welzijnssector heeft voldoende inzichten over hoe je met lokale gemeenschappen kunt werken.
- *Identificeer en leer van kartrekkers* die enthousiast zijn om programma's te initiëren en uit te voeren die mensen met verschillende achtergronden en bubbels met elkaar verbinden.

Achtergrond en verdieping

Deze four-pager is een synthese gebaseerd op de podcast-serie 'De Bieb en de Burger', op het actieonderzoek dat door BiSC met Bibliotheek Utrecht werd uitgevoerd en op aanvullende kennisbronnen. Denk hierbij aan publicaties van andere experts en praktijkspecialisten, zowel binnen als buiten de bibliotheek-sector. Het rondetafelgesprek dat onder leiding van Kiza Magendane plaatsvond op 19 juni 2023 in de Bibliotheek Utrecht leverde ook input op voor de notitie die voor u ligt.

Voor de lezer die op zoek is naar nog meer verdieping, zie het onderstaande overzicht:

- De podcastserie [De Bieb en de Burger](#), op alle podcastplatforms te beluisteren, zoals hier op [Spotify](#) of [Apple Podcast](#). In deze serie komen verschillende visies en ervaringen over de rol van bibliotheek in het stimuleren van actief burgerschap voorbij. Bestuurders, experts en programmamakers komen aan het woord.
- Een [longread](#) over de rol van de bibliotheek in het stimuleren van democratisch burgerschap. Dit document biedt een theoretische basis over het onderwerp 'bibliotheek en burgerschap', en biedt aanbevelingen voor bestuurders en programmamakers die burgerschap onderdeel willen maken van hun programmering.
- Een [gids](#) die programmamakers en bestuurders van bibliotheken in de praktijk ondersteunt bij het ontwikkelen van programma's die burgers helpen om zich in te zetten voor maatschappelijke verandering.
- [De Roadmap for Community Librarian](#) is door Cubiss ontwikkeld, als een eerste basis voor programmamakers die programma's willen ontwikkelen aan de hand van wat er in de gemeenschap leeft.

